

รายงานผลการดำเนินงาน
โครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชน
และการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
รอบ 6 เดือน ประจำปี พ.ศ. 2568

กลุ่มวิจัยการคุ้มครองพันธุ์พืช
สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช
กรมวิชาการเกษตร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญ	2
สารบัญภาพ	3
สารบัญตาราง	4
โครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542	5
1. วัตถุประสงค์โครงการ	5
2. ชื่อการทดลองภายใต้โครงการ/หัวหน้าการทดลอง	5
3. สรุปผลความก้าวหน้าในภาพรวมของโครงการ	5
4. ผลการดำเนินงานในแต่ละการทดลอง	6
การทดลองที่ 1 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคใต้	6
การทดลองที่ 2 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคเหนือ	16
การทดลองที่ 3 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23
5. คณะผู้วิจัย	29

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ประเพณีวันสารทเดือนสิบ	8
ภาพที่ 2 ประเพณีวันสารทเดือนสิบ	8
ภาพที่ 3 ทูเรียนพันธุ์ทองลึงค์ดี	9
ภาพที่ 4 ทูเรียนพันธุ์ทองลึงค์ดีผ่าผล	9
ภาพที่ 5 จำปาตะพันธุ์ทองเลี้ยว	9
ภาพที่ 6 จำปาตะพันธุ์ทองเลี้ยวผ่าผล	9
ภาพที่ 7 ทูเรียนพันธุ์ทองรำพัน	12
ภาพที่ 8 ทูเรียนพันธุ์พิกุลกลั่น	12
ภาพที่ 9 ทูเรียนพันธุ์บินหรวดง	15
ภาพที่ 10 จำปาตะพันธุ์พื้นบ้าน	15
ภาพที่ 11 สำนวนการอนุรักษ์พันธุ์พืชของชุมชนโป่งแยง	19
ภาพที่ 12 ฝักลูกผสมกล้วยไม้ฟ้าม่วย	20
ภาพที่ 13 กล้วยไม้ฟ้าม่วยลูกผสมในเขตเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จำนวน 7 ชนิด	20
ภาพที่ 14 พักทองพันธุ์ไข่เน่านาน 1	21
ภาพที่ 15 พักทองพันธุ์ไข่เน่านาน 2	21
ภาพที่ 16 สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชนกุดหมากไฟ	24
ภาพที่ 17 สำนวนการอนุรักษ์พันธุ์พืชในชุมชนกุดหมากไฟ	24
ภาพที่ 18 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 1	24
ภาพที่ 19 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 4	25
ภาพที่ 20 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 6	25
ภาพที่ 21 ประเพณีบวงสรวงดอนเจ้าปู่	25
ภาพที่ 22 ประเพณีบวงสรวงดอนเจ้าปู่	25
ภาพที่ 23 ติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนาเมือง	26
ภาพที่ 24 สำนวนชุมชนตำบลนาเมือง	26
ภาพที่ 25 สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชนกำแมด	28
ภาพที่ 26 สำนวนแปลงอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองชุมชนกำแมด	28
ภาพที่ 27 พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชุมชนกำแมด	28
ภาพที่ 28 ข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 1	28
ภาพที่ 27 ข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 2	28

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลจำนวนประชากรของชุมชนตำบลบ้านนา

7

โครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะของชุมชนที่มีกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์พืช และพันธุ์พืชที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในพื้นที่ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 2) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
- 3) เพื่อจัดทำแนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

2. ชื่อการทดลองภายใต้โครงการ/หัวหน้าการทดลอง

การทดลองที่ 1	การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคใต้
	หัวหน้าการทดลอง นายปณิพัทธ์ กฤษณ์ศรี สังกัด สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช
การทดลองที่ 2	การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคเหนือ
	หัวหน้าการทดลอง นางสาวชาลิสา แฉงสกุล สังกัด สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช
การทดลองที่ 3	การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
	หัวหน้าการทดลอง นางสาวณัฐพร เสียงอ่อน สังกัด สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

3. สรุปผลความก้าวหน้าในภาพรวมของโครงการ

โครงการวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 ภาค โดยแบ่งเป็นชุมชนในภาคใต้ จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านนา อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง 2) ชุมชนเขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา และ 3) ชุมชนวังประจัน อ.ควนโดน จ.สตูล ชุมชนในภาคเหนือ จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนโป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ 2) ชุมชนนาน้อย อ.นาน้อย จ.น่าน และ 3) ชุมชนบ้านแม่ส้าน อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนกุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี 2) ชุมชนนาเมือง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด และ 3) ชุมชนกำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร รวมจำนวน 9 ชุมชน จากการศึกษาทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ขอบเขตของชุมชน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิอากาศ การสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน และข้อมูลกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชของชุมชน โดยสรุปได้ ดังนี้ ชุมชนบ้านนา มีกิจกรรมการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นเมืองพันธุ์ทองลุนศักดิ์ ชุมชนเขาพระมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นเมือง ได้แก่ พันธุ์ทองรำพัน และพันธุ์พิกลกลิ่น ชุมชนวังประจันมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทุเรียนพื้นเมืองพันธุ์บิหาราดง ชุมชนโป่งแยงมีกิจกรรมการอนุรักษ์กล้วยไม้ฟ้ามุ่ย และกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยลูกผสม ชุมชนนาน้อย มีกิจกรรมการอนุรักษ์พืชท้องถิ่นพันธุ์ไข่เน่า 1 และพันธุ์ไข่เน่า 2 ชุมชนบ้านแม่ส้าน มีกิจกรรมการอนุรักษ์มะไฟป่า ชุมชนกุดหมากไฟมีกิจกรรมการอนุรักษ์มะไฟพันธุ์พื้นเมือง ชุมชนนาเมือง มีกิจกรรมการอนุรักษ์ข้าวพันธุ์พื้นเมือง และชุมชนกำแมดมีกิจกรรมการอนุรักษ์ข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 1 และพันธุ์ข้าวเหนียวแดง

กำหนด 2 และได้จัดทำแบบสอบถามการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องต่อการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้แทนชุมชนในการปรับปรุงแก้ไขแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนต่อไป

4. ผลการดำเนินงานในแต่ละการทดลอง

การทดลองที่ 1 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคใต้

ระยะเวลาที่ดำเนินการ ปีที่เริ่มต้น 2568 ปีที่สิ้นสุด 2570

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ปี 2568

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ 3 จังหวัด (พัทลุง สงขลา สตูล) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนที่มีแนวโน้มมีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
- 2) สำรวจชุมชนที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในพื้นที่ภาคใต้ 3 จังหวัด (พัทลุง สงขลา สตูล) เก็บข้อมูลชุมชน เก็บข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์พืช และการสัมภาษณ์แบบเปิดใจรับฟังด้วยเครื่องมือแบบสอบถามปลายเปิด และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน 2 แบบ คือ แบบปริมาณเป็นค่าเฉลี่ยและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง และแบบคุณภาพในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนาเนื้อหาโดยละเอียด

KPIs

1. ได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ 3 จังหวัด (พัทลุง สงขลา สตูล)
2. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน
3. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน และชุมชนได้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช จำนวน 60 คน
4. ได้ข้อมูลชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์แบบปริมาณ และแบบคุณภาพและการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการทดลอง

1. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลบ้านนา อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง
ตำบลบ้านนา อยู่ในเขตอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านนาหวง หมู่ที่ 2 บ้านลำโน หมู่ที่ 3 บ้านนา หมู่ที่ 4 บ้านเขาคราม หมู่ที่ 5 บ้านต้นไทร หมู่ที่ 6 บ้านตึนนา หมู่ที่ 7 บ้านหนองเหียง หมู่ที่ 8 บ้านคอกเสือ หมู่ที่ 9 บ้านวงศ์ หมู่ที่ 10 บ้านป่าสน หมู่ที่ 11 บ้านน้ำไต่บ่อ และหมู่ที่ 12 บ้านลำโนใต้ มีเนื้อที่ประมาณ 117 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 73,125 ไร่ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลชุมพล อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลช่อง

อำเภอनाโยง จังหวัดตรัง มีประชากรทั้งสิ้น 7,453 คน แยกเป็น ชาย 3,645 คน หญิง 3,763 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,138 ครัวเรือน

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลจำนวนประชากรของชุมชนตำบลบ้านนา

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน	รายชื่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
		ชาย	หญิง	รวม		
1	ชุมชนบ้านนาวง	513	521	1,034	470	นายยุทธศาสตร์ จันทร์ตรี
2	ชุมชนบ้านลำไ	136	136	272	96	นายจรินทร์ ช่วยจิต
3	ชุมชนบ้านนา	395	391	786	361	นายนิรุช บริรักษ์
4	ชุมชนบ้านเขาคราม	276	302	578	216	นายสำราญ ชูเชียร
5	ชุมชนบ้านต้นไทร	230	249	479	220	นายกิตติกร นวลจันทร์
6	ชุมชนบ้านตีนนา	338	318	656	233	นางสาววันเพ็ญ หอยมณี
7	ชุมชนบ้านหนองเหียง	275	312	587	241	นายธวัชชัย ชูจินดา
8	ชุมชนบ้านคอกเสือ	416	426	842	458	นายสัมพันธ์ ดำรงสกุล
9	ชุมชนบ้านวงศ์	252	244	496	212	นายสาคร พงษ์ทรัพย์
10	ชุมชนบ้านป่าสน	256	240	496	178	นางสาคร อนุศิริ
11	ชุมชนบ้านน้ำไต่บ่อ	302	346	648	251	นางหนูเพ็ญ กาลกัญจะ
12	ชุมชนบ้านลำไในใต้	256	278	534	202	นายอดุล อ่อนดำ
รวม		3,645	3,763	7,453	3,138	

(ข้อมูลจากสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านนา, มกราคม 2568)

สภาพภูมิประเทศของตำบลบ้านนาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบสูงด้านทิศตะวันตกติดกับเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่ก่อให้เกิดแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ คลองเขาคราม คลองลำไ คลองวงศ์ และลำห้วยต่างๆ เช่น ห้วยลำหับ ห้วยลำเลียง ห้วยขุน ห้วยเพ็ด และห้วยช้างตาย ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ซึ่งเป็นเขตรอยต่อกับอีก 3 จังหวัด ได้แก่ พัทลุง ตรัง และสตูล มียอดเขาสูงที่สุดของจังหวัด คือ ภูเขาหลักพัลุง มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,355 เมตร ลักษณะดินเป็นดินปนทรายและดินเหนียวเหมาะแก่การ ทำนา ทำสวนผลไม้ และการอยู่อาศัย

ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลบ้านนามีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น มี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน เริ่มต้นตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม-กลางเดือนกันยายน ฤดูฝน เริ่มต้นตั้งแต่ปลายเดือนกันยายน-กลางเดือนมีนาคม

ด้านการประกอบอาชีพ ประชากรในตำบลบ้านนาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น สวนยางพารา สวนผลไม้ ฯลฯ และประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การปศุสัตว์ การบริการ การท่องเที่ยว การพาณิชย์ และกลุ่มอาชีพ ฯ เป็นต้น

ด้านการท่องเที่ยว ในพื้นที่ตำบลบ้านนา มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ดังนี้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เทือกเขาบรรทัด ทวดหลักเขตเขาพับผ้า วัดถ้ำสุมะโน (วิปัสสนา) สวนกวางเปิดบ้านเขาครามน้ำตกหาหูน ถ้ำตาเถร น้ำตกหนานคล้าย ถ้ำพุทธโคดม น้ำตกควนน้ำผุด (บ้านวงศ์) น้ำตกเขาครามเขาหลักสูงสุดเมืองลุง ถ้ำสวนกวาง (ในวัง) ค่ายขวาก ฝายน้ำล้นหนานท้ายเถา ถ้ำอุทกการาม สะพานประวัติศาสตร์ 100 ปี

แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลบ้านนา มีศูนย์เรียนรู้ ดังนี้

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีบ้านนาวง (สมุนไพร)
- ศูนย์เรียนรู้วิถีพอเพียงตำบลบ้านนา
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ตำบลบ้านนา
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาคราม (เครื่องแกง)
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองเหียง (กล้วยฉาบ)
- ศูนย์เรียนรู้เพาะพันธุ์เห็ดครบวงจร
- สวนเกษตรอินทรีย์นางสาคร หาสังข์
- สวนไทรทอง (สวนเกษตรผสมผสาน)
- ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านนายเหวียน ชูสุข
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านลำไ้ (กล้วยฉาบ)

ประชากรในตำบลบ้านนาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด และจำปาดะ และประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การปศุสัตว์ การบริการ การท่องเที่ยว การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพฯ เป็นต้น

การนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลบ้านนานับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอื่น ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ฯลฯ

ตำบลบ้านนามีประเพณีสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีตักบาตรรอบภูเขา ประเพณีวันลอยกระทง ประเพณีย้อนรอยสะพานประวัติศาสตร์

ภาพที่ 1 ประเพณีวันสารทเดือนสิบ

ภาพที่ 2 ประเพณีวันสารทเดือนสิบ

ชุมชนตำบลบ้านนา มีกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชในชุมชน ได้แก่ ทุเรียนพันธุ์ทองลึงค์ดี จำปาตะพันธุ์ทองเลี้ยว มังคุด ผักกูด ผักเหริ่ง และขมิ้น

ภาพที่ 3 ทุเรียนพันธุ์ทองลึงค์ดี ภาพที่ 4 ทุเรียนพันธุ์ทองลึงค์ดีผ่าผล

ภาพที่ 5 จำปาตะพันธุ์ทองเลี้ยว ภาพที่ 6 จำปาตะพันธุ์ทองเลี้ยวผ่าผล

2. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลเขาพระ

1) ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และข้อมูลการอนุรักษ์พันธุ์พืชของชุมชนในพื้นที่ ตำบลเขาพระ อ.รัตนบุรี จ.สงขลา ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของตำบลเขาพระ สภาพภูมิประเทศ สภาพอากาศ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมและประเพณี ดังนี้

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา เดิมเป็นตำบลในเขตปกครองของตำบลท่าชะมวง ต่อมาได้แยกมาเป็นตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี ระยะทางห่างจากศาลากลางจังหวัดสงขลา 67 กิโลเมตร มีวัดและพระพุทธรูปอยู่บนภูเขาในหมู่บ้านเขาพระ จึงเรียกว่าตำบลเขาพระ ประกอบด้วย บ้านนาสีทอง บ้านคู บ้านนาลิก บ้านสีสอน บ้านควนดินแดง บ้านบนควน บ้านคลองแก้ว บ้านคลองเขาล้อน บ้านหลังเขา บ้านควนสะตอ บ้านเขาพระ

ตำบลเขาพระมี 12 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านควนสะตอ หมู่ 2 บ้านคู หมู่ 3 บ้านนาลิก หมู่ 4 บ้านสีสอน หมู่ 5 บ้านควนดินแดง หมู่ 6 บ้านบนควน หมู่ 7 บ้านคลองแก้ว หมู่ 8 บ้านคลองเขาล้อน หมู่ 9 บ้านทุ่งควนบาง หมู่ 10 บ้านเขาซอยดาว หมู่ 11 บ้านเขาพระ และหมู่ 12 บ้านคลองหิน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 207.7

ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 129,812.5 ไร่ ประกอบด้วยมี 4,023 ครัวเรือน มีประชากร 14,104 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 7,031 คน แยกเป็นเพศหญิง จำนวน 7,073 คน

สภาพทั่วไปของตำบล เป็นพื้นที่ราบสูง ป่าไม้ และภูเขา แหล่งน้ำเกิดจากเทือกเขาทางทิศตะวันตก เขตติดต่อกับจังหวัดสตูล อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดกับตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ทิศใต้ ติดกับตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ทิศตะวันออก ติดกับตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ และ ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ทิศตะวันตก ติดกับตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง คำขวัญตำบลเขาพระ "ส่งเสริมการศึกษา พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สืบสานวัฒนธรรม น้อมนำ เศรษฐกิจพอเพียง" อาชีพของชาวตำบลเขาพระ อาชีพหลัก ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริม ทำสวน

ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลเขาพระตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมเมืองร้อน มีลมมรสุมพัดผ่านประจำทุกปีคือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงกลางเดือนมกราคม และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม จากอิทธิพลของลมมรสุมดังกล่าว ส่งผลให้มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ

ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม ซึ่งจะเป็นช่วงที่ว่างของลมมรสุมจะเริ่มตั้งแต่หลังจากหมดมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว อากาศจะเริ่มร้อนและอากาศจะมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน แต่อากาศจะไม่ร้อนมากนักเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ทะเล

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนมกราคม จังหวัดสงขลาจะมีฝนตกทั้งในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่ในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีฝนตกชุกมากกว่า เนื่องจากพัดผ่านอ่าวไทย ส่วนมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะถูกเทือกเขาบรรทัดปิดกั้นทำให้ฝนตกน้อยลง

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของคนเขาพระ คือ อาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 95.82 ประกอบด้วย ทำสวนยางพารา ร้อยละ 54.18 พื้นที่ 77,990 ไร่ ทำสวนผลไม้ ร้อยละ 29.84 พื้นที่ 5,385 ไร่ ทำนา ร้อยละ 11.80 พื้นที่ 147 ไร่ นอกนั้นประกอบอาชีพ อื่นๆ เช่นทำฟาร์ม ปศุสัตว์ และรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 4.18

การรวมกลุ่มของประชาชน แยกประเภทกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มอาชีพ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มทำเครื่องแกงสำเร็จรูป 2) กลุ่มทำขนมปังกรอบ 3) กลุ่มทำเครื่องจักรสาน 4) กลุ่มเลี้ยงปลา และ 5) กลุ่มเย็บผ้า

วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ ได้แก่

ประเพณีลากพระและตักบาตรเทโว จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ประมาณเดือนตุลาคม พิธีจะเริ่มก่อนวันงานด้วยห่มผ้าพระเจดีย์บนยอดเขาตังกวน ในวันงานเวลาเช้าจะเป็นพิธีตักบาตรเทโวบริเวณเชิงเขาตังกวน พระสงฆ์หลายร้อยรูปจะเดินลงมาจากเขาตังกวนเพื่อรับบิณฑบาตรจากพุทธศาสนิกชนตอนสายจะมีเรือพระจากวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดสงขลาเคลื่อนผ่านให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมทำบุญและลากพระ ตามความเชื่อที่ว่าจะได้บุญกุศลสูง เรือพระจะมารวมกันที่บริเวณสระบัวเพื่อร่วมประกวดการตกแต่งเรือพระ นอกจากนี้ภายในงานยังมีการแสดงศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีวันสาทรเดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่ชาวภาคใต้ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาว่า ในปลายเดือน 10 พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องซึ่งล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่มิบาปตกนรกอยู่ซึ่งเรียกว่า เปรต จะได้รับการปล่อยตัวจากพญายมให้ขึ้นมาพบลูกหลานและญาติพี่น้องของตนในเมืองมนุษย์ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 และให้กลับไปอยู่เมืองนรกดังเดิมในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจึงจัดให้มีการทำบุญเป็นประเพณีขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ครั้งหนึ่ง และวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 อีกครั้งหนึ่ง (บางท้องถิ่นทำในวันแรม 14 ค่ำ) เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง ตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นสำคัญ เพียงแต่การทำบุญใน 2 วาระนี้ อาจมีวิธีปฏิบัติยิ่งหย่อนต่างกัน กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้วจะกระทำกันอย่างจริงจังในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เพราะถือว่ามีความสำคัญกว่าในวันแรก การทำบุญสาทรเดือนสิบเป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติที่มีต่อบุรพชน อันเป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งของชาวใต้และของคนไทยทั่วไป ชาวภาคใต้จึงรู้สึกว่าการทำบุญนี้มีความสำคัญมาก เมื่อใกล้ถึงวันทำบุญเดือนสิบทุกครอบครัวต่างก็ตระเตรียมข้าวของให้พร้อมเพื่อการทำบุญผู้ที่จากภูมิลำเนาไปอยู่ที่อื่นทั้งใกล้และไกลก็จะเริ่มกลับสู่ถิ่นใต้บ้านเกิดเมืองนอนของตนเพื่อมาร่วมงานประเพณีโดยทั่วหน้ากัน การทำบุญเดือนสิบจึงเป็นงานประเพณีที่ก่อให้เกิดการชุมนุมของเครือญาติได้อีกทางหนึ่งด้วย ชาวภาคใต้บางคนบางพวกที่ไม่อาจกลับสู่ภูมิลำเนาของตน ได้ด้วยความจำเป็นบางประการก็พยายามหาโอกาสทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บุรพชนในวันสาทร และถ้าสามารถรวมกลุ่มกันกันได้ก็จะจัดประเพณีทำบุญขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งในแหล่งที่ไปอาศัยอยู่นั้น ดังเช่นการรวมกลุ่มกันของชาวภาคใต้ที่เข้าไปอยู่ในกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงแล้วพร้อมใจกันจัดประเพณีทำบุญสาทรเดือนสิบขึ้นโดยให้ชื่อว่า งานวันสาทรสหภูมิภาคทักษิณ ซึ่งจัดขึ้นที่วัดพิชัยญาติการาม วังเวียนเล็ก ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยเริ่มจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2508 และได้จัดติดต่อกันมาทุกปี ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า การทำบุญเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญที่ฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกของชาวใต้โดยทั่วไปชื่อเรียกประเพณี

ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นเทศกาลของการ ลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ เช่น การดื่มสุรา สิ่งเสพติด และการเที่ยวเตร่ เป็นเทศกาลของการทำบุญถือศีล ปฏิบัติธรรม ทำจิตใจให้ผ่องใส เข้าวัดปฏิบัติธรรมบำเพ็ญศาสนกิจ นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ไปเป็นแนวปฏิบัติตนเพื่อเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีการแห่เทียนพรรษา สมโภชเทียนพรรษา ถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝน ร่วมกันจัดตกแต่งรถเทียนพรรษาด้วยดอกไม้สดอย่างสวยงาม จัดริ้วขบวนแห่เทียนพรรษา ผ้าอาบน้ำฝน พร้อมเครื่องสังฆภัณฑ์ แห่ไปตามถนนต่างๆ เพื่อนำไปถวายวัดต่างๆ ได้แก่ วัดชัยมงคล วัดมณีมาวาส วัดดอนรัก วัดแหลมทราย วัดหัวป้อมใน วัดยางทอง วัดเลียบ วัดดอนแย้ วัดโรงวาส วัดดินเมรุศรีสุตาราม วัดหัวป้อมนอก วัดศาลาหัวยาง วัดอุทัยธาราม เป็นต้น มีกิจกรรม ได้แก่ การสวดเจริญพระพุทธมนต์ การกล่าวสัมนิเทศ การถวายเทียนพรรษา และจุดปัจจัย เป็นต้น

ประเพณีวันลอยกระทง ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ โดยมีความเชื่อว่าเป็นพิธีรับเสด็จพระพุทธองค์กลับลงมาจากสวรรค์หลังเสด็จไปโปรดพุทธมารดา บุชารอยพระพุทธบาท บูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บางก็เชื่อว่าบูชาพระอุปคุตเถระ หรือเป็นการบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อ แต่ปัจจุบันนิยมทำเพื่อขอขมาและระลึกถึงคุณพระแม่คงคา ที่ได้อำนวยประโยชน์ต่างๆ

แก่มุขย์ โดยประเพณีลอยกระทงมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยประมาณ 700 ปีมาแล้ว ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง โดยมีนางนพมาศ หรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระสนมเอกในพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย เป็นผู้ประดิษฐ์กระทงขึ้นครั้งแรก โดยแต่เดิมเรียกว่า “พิธีจองเปรียง” ที่ลอยเทียนประทีป และนางนพมาศได้นำดอกโคทม ซึ่งเป็นดอกบัวที่บาน เฉพาะวันเพ็ญเดือนสิบสองมาใช้ใส่เทียนประทีป ประเพณีลอยกระทงได้เข้าสู่ประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานีประมาณ พ.ศ. 1800 ดังปรากฏในหนังสือนางนพมาศ แม้เวลาจะล่วงเลยมานาน แต่ประเพณีลอยกระทงก็ยังยึดมั่นอยู่กับคนไทย เพราะนอกจากเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทยไว้แล้วยังเป็นการระลึกถึงคุณค่าของแม่น้ำ อีกทั้งเป็นการขอขมาพระแม่คงคาที่ได้ทิ้งและถ่ายสิ่งปฏิกูล ลงไปในแหล่งน้ำต่างๆ พร้อมลอยทุกข์โศกโรคภัยและสิ่งไม่ดี คล้ายกับพิธีลอยบาปของพราหมณ์

ประเพณีเมาลิดกลาง ถือเป็นกิจกรรมที่พี่น้องชาวไทยมุสลิมปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม งานเมาลิดนियมจัดขึ้นในโอกาสที่ตรงกับวันประสูติ หรือเดือนประสูติของศาสนานบีมุฮัมมัด คือเดือนรอบีอุลเอาวัล ซึ่งเป็นเดือนที่ 3 ในปีฮิจเราะห์ศักราช ถือเป็นเดือนที่มีความสำคัญยิ่งของศาสนาอิสลาม เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในหมู่คณะ ตลอดจนการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น อีกทั้งยังส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมได้นำหลักธรรมคำสอนที่ดีงามมาใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย

ชุมชนตำบลเขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา มีกิจกรรมการอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์พืชในชุมชน ได้แก่ 1) ทุเรียนพันธุ์พื้นบ้าน 2) จำปาตะ 3) สมุนไพร่พื้นบ้าน 4) มะม่วงป่า 5) ส้มจุก 6) ส้มโหหมทุร และ 7) ต้นโทะเบอรี

พันธุ์พืชที่มีศักยภาพเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ได้แก่ ทุเรียนพันธุ์พิกุลกลิน และทุเรียนพันธุ์ทองรำพัน

ภาพที่ 7 ทุเรียนพันธุ์ทองรำพัน

ภาพที่ 8 ทุเรียนพันธุ์พิกุลกลิน

3. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลวังประจัน

ความเป็นมาของชุมชนวังประจัน เดิมชื่อว่า “วังปลาจัน” เพิ่งมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้าน “วังประจัน” ในสมัยที่ นายศุภโยค พาณิชวิทย์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล (พ.ศ. 2515 – 2518) คำว่า “วัง” หมายถึง หุบเขาหรือแอ่งน้ำลึก “ปลาจัน” มาจากคำภาษายาวี หมายถึง กะปิ เนื่องจากมีก้อนหินลักษณะเหมือนก้อน

กะปิเป็นจำนวนมาก อยู่ในลำคลองปัจจุบัน คือ คลองทุ่ง ส่วนที่เปลี่ยนชื่อเป็น วังประจันก็เนื่องจากตำบลนี้เป็นเขตแดนติดต่อกับมาเลเซีย และมีถนนเชื่อมติดต่อกับบ้านวังเกลียน ของมาเลเซีย ตำบลนี้จึงเป็นเหมือนด่านประจันหน้ากับมาเลเซีย ราษฎรในตำบลนี้จึงเหมือนกับมาเลเซียด้านแรก ราษฎรในตำบลวังประจันบางส่วนอพยพมาจากประเทศมาเลเซีย และตำบลควนสตอ ตำบลควนโดน เพื่อเข้าไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม มีความอุดมสมบูรณ์ ในการทำสวนผลไม้ สวนยาง และการทำนา วังประจันเดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตตำบลควนสตอ ต่อมาได้แยกการปกครองจากตำบลควนสตอ เป็นตำบลวังประจัน เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน มีนายสมัย ละไบแด เป็นกำนันคนแรก ความเป็นมาของแต่ละหมู่บ้าน มีดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งมะปริง มีทุ่งเล็ก ๆ อยู่ในหมู่บ้านเนื้อที่ประมาณ 1 งาน กลางทุ่งเล่ากันว่ามีย่าน้ำ คล้ายปลัก เนื้อที่ประมาณ 55 เมตร เกิดขึ้นกลางทุ่ง มีผู้เห็นคล้ายลิงผุดขึ้นมาสภาพคล้ายคนอยู่ประมาณ 4 - 5 นาทีแล้วหายไป จากนั้นมีผู้คนไปเช่นสังเวศ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการแสดงอาเพศ ใครไปสร้างความไม่ดี หรือสิ่งสกปรกต่าง ๆ จะมีอาการปวดท้อง จุกเสียด เป็นไข้ หากถูกอาถรรพ์นี้ ต้องไปบอกกล่าว ขอภัยแล้วอาการจะหาย ชาวบ้านเชื่อถือมาตลอดหลายสิบปี จนถึงบัดนี้ชาวบ้านเลิกเชื่อถือ และขณะนี้ปลักได้ตื่นเงินหมดแล้ว มะปริง มาจาก ชื่อโต๊ะปริง ซึ่งชาวบ้านทั่วไปนับถือ

หมู่ที่ 2 บ้านเขาน้อย ได้แยกมาจากหมู่ที่ 3 บ้านวังประจัน มาเป็นหมู่ที่ 2 บ้านเขาน้อย เมื่อปี พ.ศ. 2532 เพื่อจะแบ่งแยกการปกครองให้ดีขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ 3 บ้านวังประจัน หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีชาวมลายู หรือมาเลเซียในปัจจุบัน จากบ้านวังเกลียนรัฐเปอร์ลิส อพยพมาอยู่ที่บริเวณ บังทะเลบัน ต่อมาบริเวณนั้นแผ่นดินยุบตัวลงก็เลยย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่บ้านวังประจัน ผู้ที่อพยพมานั้นมี 3 ตระกูล คือ ตระกูลละไบโดยเป็นตระกูลผู้ที่ ตระกูลละไบแด เป็นตระกูลรอง ตระกูลละไบจิ เป็นตระกูลน้องเล็ก ทั้ง 3 ตระกูล เป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านวังประจัน ส่วนตระกูลอื่น ๆ นั้น ได้เข้ามาหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว เดิมเป็นหมู่ที่ 11 ตำบลวังสตอ แยกมาเป็น ตำบลวังประจัน เมื่อปี พ.ศ. 2515 ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ 3 ตำบลวังประจัน

หมู่ที่ 4 บ้านวังประจันใต้ แยกจากบ้านวังประจัน ตำบลควนสตอ เป็นหมู่ที่ 12 และต่อมาได้แยกมาเป็นตำบลวังประจัน จากตำบลควนสตอ ปี พ.ศ. 2532 ได้แยกเมื่อปี พ.ศ. 2532 และได้แยกหมู่ที่ 3 บ้านวังประจันออกเป็น หมู่ที่ 4 บ้านวังประจันใต้ ตำบลวังประจัน

ตำบลวังประจัน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านวังประจัน ตำบลวังประจัน อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล ตั้งอยู่ทางทิศตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของที่ว่าการอำเภอกวนโดน การเดินทางตามถนนทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4184 ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร ระยะทางห่างจากจังหวัดสตูลประมาณ 38 กิโลเมตร ตำบลวังประจัน มีพื้นที่ 100.5 ตร.กม. หรือ 62,812.50 ไร่ อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลวังประจัน อาณาเขต ทิศเหนือตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล ทิศใต้ ติดต่อกับรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย และตำบลเกตรี อำเภอมือเมือง จังหวัดสตูล ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลทุ่งหมอ และตำบลปาดังเบซาร์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลเกตรี อำเภอมือเมือง ตำบลควนสตอ และตำบลควนโดน อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล จำนวนประชากร ชาย 1,530 คน หญิง 1,564 คน รวม 3,094 คน

สภาพภูมิประเทศ ตำบลวังประจัน มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา ล้อมรอบด้วยเทือกเขาต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกมีเขาคันตัง ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ มีเทือกเขาสันกาลาศรีกันเป็นพรมแดนไทย – มาเลเซีย เทือกเขาเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดแหล่งน้ำสายต่าง ๆ มากมาย ที่ไหลลงมารวมกัน เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตชาวอำเภอควนโดนและอำเภอเมืองสตูล บริเวณนี้จะมีน้ำตกที่สวยงาม เช่น น้ำตกยาโรย น้ำตกโดนปลิว น้ำตกจิ้งหรีด เป็นต้น น้ำที่ไหลลงจากเทือกเขา มาเป็นลำคลองสายต่าง ๆ มีถึง 13 สาย อาทิ คลองมาเลา คลองตูโย๊ะ ที่บ้านทุ่งมะปราง คลองช้างตาย ที่บ้านเขาน้อย คลองปุย ที่บ้านวังประจัน คลองกลางบ้าน ที่บ้านวังประจันได้ และยังมีคลองสายยาวขนานไปกับถนนและภูเขาทางทิศตะวันตกของตำบล มีชื่อเรียกหลายชื่อ คือ คลองวังประ คลองทุ่ง คลองเขียว คลองหัก ลำคลองทั้งหมดนี้ไหลไปรวมกับคลองวังโตะเสด คลองกาหมิง ทางตอนเหนือของบ้านทุ่งมะปราง เกิดเป็นลำคลองคูสน ณ จุดนี้ จากนั้นเป็นที่ราบสามารถปลูกข้าว เช่น ทุ่งนาวังสาย ทุ่งมะปราง ทุ่งนาวังประจัน และยังมีที่บริเวณเชิงเขา ที่ใช้ปลูกยางพารา และสวนผลไม้ เช่น วนเจ๊ะหมื่น วนช้างดิ่ง ส่วนพื้นที่อื่น ๆ ทางราชการได้ประกาศเป็นสวนป่า และเป็นเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบัน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรที่อยู่ในป่า ตลอดจนป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ไว้เป็นต้นน้ำต่อไป

ลักษณะภูมิอากาศ มีลักษณะอากาศแบบร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีฝนตกชุก จากสภาพพื้นที่ที่เป็นหุบเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้อากาศในตอนกลางวัน รู้สึกสดชื่น โดยเฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบัน และน้ำตกต่างๆ

สภาพภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน มีตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน มีฝนตกบ้างเล็กน้อยจากอิทธิพลปลายมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม เป็นช่วงที่มีฝนตกชุกจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (พ.ค. – ก.ย.) และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ต.ค. – ธ.ค.)

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักของชุมชนวังประจัน คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ประกอบอาชีพ อื่นๆ เช่น ทำการค้าขาย ทำฟาร์มปศุสัตว์ และรับจ้างทั่วไป

การนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลวังประจัน นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก รองลงมาคือศาสนาอื่น ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ฯลฯ

ตำบลวังประจัน มีประเพณีสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีเมาลิดกลาง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว วันอีดิลฟิฏรี และวันอีดิลอัฎฮา เป็นต้น

วันอีดิลฟิฏรี เป็นวันแรกของการออกจากเทศกาลถือศีลอดของชาวมุสลิม (วันที่ 1 ของเดือนเชาวาล) เป็นวันแห่งรางวัลและการตอบแทนสำหรับผู้ผ่านการทดสอบประจำปีในเดือนรอมมาฎอน ด้วยการบังคับตัวเองด้วยจิตศรัทธาที่มุ่งมั่น จากการกินดื่ม อยู่ในความสำรวมตนละกิเลสตัณหา และยืนฟังการอ่านอัลกรุอ่านในละหมาดตะรอวีหุเป็นเวลาเกือบหนึ่งชั่วโมงเต็มตลอดค่ำคืนของเดือนรอมมาฎอน พร้อมทั้งฝึกฝนด้านความโอปอฮ์มอารีและความมีจิตเมตตาและกรุณาต่อผู้ที่ด้อยโอกาสและอ่อนแอกว่า ในช่วงเดือนรอมมาฎอนเป็นเวลาหนึ่งเดือนเต็ม เพื่อขัดเกลาตนเองทั้งกายใจ ดังนั้นหลังจากที่พวกเขา สำเร็จออกจากเป้าหมายแห่งการทดสอบพร้อมกับจิตสำนึกแห่งมนุษยธรรมที่เปี่ยมล้น อิสลาม จึงประกาศให้วันนี้เป็นวันอีดิ

(วันแห่งเทศกาลการเฉลิมฉลอง) ที่ยิ่งใหญ่ของพวกเขาพร้อม กับสั่งให้มีการบริจาคทานแก่บรรดาผู้ที่ขัดสน ซึ่งเป็นที่รู้จักในนาม "ชะกาตฟีฏเราะฮฺ" ควบคู่ไปกับการละหมาดอีต อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า ความว่า “แท้จริง ย่อมประสบความสำเร็จแล้ว นั่นคือผู้ที่ขัดเกลากตัวเองให้บริสุทธิ์ (ด้วยการถือศีลอดและบริจาคทาน) และกล่าว (สรรเสริญ) พระนามของอัลลอฮ์ พร้อมทั้งดำรงการละหมาด (อิติลฟีฏรี)

วันอีดิลอัฎฮา คือ วันที่ 10 ของเดือนซุลหิจญะฮฺ ซึ่งเป็นวันที่ถัดจากวันอะเราะเราะฮฺหนึ่งวัน และเป็นวันส่งท้ายของสิบวันแรกของเดือนซุลหิจญะฮฺ ที่การปฏิบัติศาสนกิจในวันดังกล่าว จะมีความประเสริฐที่สุด และอัลลอฮ์จะพึงพอใจที่สุด เพราะเป็นวันหัจญ์อัคร (หัจญ์ใหญ่) นบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) กล่าวว่า "ไม่มีวันใดๆ ที่การปฏิบัติ (ความดีและศาสนกิจ) จะเป็นที่ชอบใจของอัลลอฮ์มากกว่าการปฏิบัติในสิบวัน (แรกของเดือนซุลหิจญะฮฺ) " วันที่ประเสริฐที่สุด ณ อัลลอฮ์ คือ วันนะห์ร (วันอีดิลอัฎฮา) " วันนะห์รคือวันหัจญ์อัคร " ถึงแม้ว่าอีดิลอัฎฮา (ซึ่งเป็นวันอีตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในรอบปี และยิ่งใหญ่มากกว่าวันอีดิลฟีฏร) อิสลามจึงได้ผนวกเอาวันที่ 9 ซุลหิจญะฮฺ หรือวันอะเราะเราะฮฺ และวันที่ 11-13 ซุลหิจญะฮฺ หรือวันตัชริก เข้ากับวันอีดิลอัฎฮาด้วย ดังนั้น เทศกาลวันอีดิลอัฎฮาจึงมีทั้งหมด 5 วัน ด้วยกัน ท่านนบี (ซ.ล.) กล่าวว่า "วันอะเราะเราะฮฺ วันเชือดกรูบาน (วันอีดิลอัฎฮา) และวันตัชริกทั้งสามเป็นวันดีของเราชาวมุสลิม เป็นวันแห่งการกินและดื่มเพียงแต่อิสลามส่งเสริมให้ชาวมุสลิมที่ไม่ได้ทำหัจญ์ถือศีลอดใน วันอะเราะเราะฮฺ นอกจากบรรดาสุญญาต ที่กำลังทำพิธีกรรมอยู่ ณ วันอะเราะเราะฮฺ เท่านั้นที่ส่งเสริมให้กินดื่มในวันนี้ เพื่อที่จะได้มีแรง ในการปฏิบัติศาสนกิจอันหนักหน่วงในพิธีกรรมหัจญ์

ชุมชนตำบลวังประจัน มีกิจกรรมการอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์พืชในชุมชน เช่น ทุเรียนพื้นบ้าน จำปาตะมังกุด และเงาะ และพันธุ์พืชที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และมีศักยภาพเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ ทุเรียนพันธุ์ปินหลาดง

ภาพที่ 9 ทุเรียนพันธุ์ปินหลาดง

ภาพที่ 10 จำปาตะพันธุ์พื้นบ้าน

4. คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องต่อการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อใช้สำรวจ

ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลด้านเพศ จังหวัด ประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อายุ การศึกษา ประสบการณ์ทำงานด้านเกษตร/ด้านพืชที่เกี่ยวข้อง รายได้ และประเภทงานเกษตรที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อกระบวนการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย คำถามจำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

โดยคณะผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม ให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแบบสอบถามแล้ว จำนวน 4 ท่าน พบว่าแบบสอบถาม ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยส่วนที่ข้อมูลทั่วไป 1 ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 91.75 ส่วนที่ 2 คำถามในการสอบถาม ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 87.5 และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 100 สามารถนำแบบสอบถามไปสำรวจข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือ

การทดลองที่ 2 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคเหนือ

ระยะเวลาที่ดำเนินการ ปีที่เริ่มต้น 2568 ปีที่สิ้นสุด 2570

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ปี 2568

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ 3 จังหวัด (เชียงใหม่ น่าน ลำปาง) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนที่มีแนวโน้มมีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
- 2) สำรวจชุมชนที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ 3 จังหวัด (เชียงใหม่ น่าน ลำปาง) เก็บข้อมูลชุมชน เก็บข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์พืช และการสัมภาษณ์แบบเปิดใจรับฟังด้วยเครื่องมือแบบสอบถามปลายเปิด และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน 2 แบบ คือ แบบปริมาณเป็นค่าเฉลี่ยและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง และแบบคุณภาพในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนาเนื้อหาโดยละเอียด

KPIs

1. ได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ 3 จังหวัด (เชียงใหม่ น่าน ลำปาง)
2. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน
3. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน และชุมชนได้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย

คุ้มครองพันธุ์พืช จำนวน 60 คน

4. ได้ข้อมูลชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์แบบปริมาณ และแบบคุณภาพและการอธิบายเชิง

พรรณนา

ผลการทดลอง

1. ได้ข้อมูลชุมชนโป่งแยง อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ตำบลโป่งแยง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอแม่ริม และห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ริม ระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 30 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 52.20 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 32,625 ไร่ ตำบลโป่งแยง ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านโป่งแยง ใน หมู่ 2 บ้านโป่งแยงนอก หมู่ 3 บ้านม่วงคำ หมู่ 4 บ้านกองแหะ หมู่ 5 บ้านปางไคร้ หมู่ 6 บ้านแม่สาใหญ่ หมู่ 7 บ้านบวกจั่น หมู่ 8 บ้านปางลุง-บวกเตย หมู่ 9 บ้านผานกกก และหมู่ 10 บ้านแม่สาโน้ย

ตำบลโป่งแยง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับตำบล แม่แรม อำเภอแม่ริม ติดต่อกับตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอสะเมิง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบล แม่แรม อำเภอแม่ริม ติดต่อกับตำบลสุเทพ อำเภอเมือง ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลสะเมิงเหนือ/ใต้ อำเภอสะเมิง

ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลโป่งแยงมีสภาพทางกายภาพทั่วไปเป็นภูเขา บางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบพื้นที่บางส่วนอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยและแม่สา เป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 71.92 % และเป็นพื้นที่ราบเพาะปลูกประมาณ 23.10 % พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม เนื่องจากมีสภาพอากาศที่หนาวเย็น ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ลิ้นจี่ พริกหวาน ชาโยเต้ (ฟักแม้ว) ดอกกุหลาบ ดอกเบญจมาศ สตรอเบอรี่ หอมหัวใหญ่ กระชายฝรั่ง มะเขือเทศ สลัดแก้ว ลักษณะภูมิอากาศที่หนาวเย็นนี้มีความเหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

สภาพภูมิประเทศของตำบลโป่งแยง จำแนกได้ดังนี้

ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลโป่งแยงมีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดปี มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-มิถุนายน อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 20 – 32 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-ตุลาคมอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 18-27 องศาเซลเซียส และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 8-20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 26 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 9 องศาเซลเซียส

ข้อมูลประชากร ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลโป่งแยงมีทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยเผ่าม้ง จำนวนประชากรแยกตามเพศและอายุ และลักษณะโครงสร้างประชากรโดยทั่วไป มีดังนี้ครัวเรือนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง รวมทั้งสิ้น 2,652 ครัวเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ย 50.80 ครัวเรือนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง รวมทั้งสิ้น 10,079 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 193 คนต่อตารางกิโลเมตร แยกเป็นเพศชาย จำนวน 5,102 คน แยกเป็นเพศหญิง จำนวน 4,977 คน

การรวมกลุ่มของประชาชน แยกประเภทกลุ่มดังนี้ กลุ่มอาชีพ 13 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบพริกหวานชาโยเต้ หมู่ 1 2) กลุ่มแปรรูปผลผลิตสตรอเบอรี่ หมู่ 2 3) กลุ่มจักสาน หมู่ 2 4) กลุ่มผลิตเทียน หมูยอ หมู่ 3 5) กลุ่มผลิตน้ำดื่มบุปผาสวรรค์ หมู่ 3 6) กลุ่มจักสานไม้ไผ่ หมู่ 3 7) กลุ่มทำ

เครื่องเงิน หมู่ 6 8) กลุ่มแปรรูปสมุนไพรบวกัน หมู่ 7 10) กลุ่มผู้ผลิตผ้าลายตัด หมู่ 9 11) กลุ่มผู้ผลิตผ้าลายเขียนเทียน หมู่ 9 12) กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า หมู่ 9 13) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (ลั่นजीอบแห้ง) หมู่ 10

การศาสนา ประชากรในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 61 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 38.90 และศาสนาอิสลามร้อยละ 0.1

วัฒนธรรมและประเพณี ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงประชาชนที่อยู่อาศัยมีหลากหลายชาติพันธุ์ ดังนั้นวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ จึงหลากหลายมีวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญและมีลักษณะการดำรงชีพที่แตกต่างกัน แต่ละประเพณีก็มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งประเพณีที่สำคัญ ได้แก่

- เดือนธันวาคม/มกราคมหรือเดือนสิบสอง ตามการนับเดือนของชาวม้ง มีประเพณีที่โดดเด่นคือประเพณีปีใหม่ม้ง

- เดือนเมษายนหรือเดือนเจ็ด ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ/บุคคลที่นับถือ

- เดือนพฤษภาคม/มิถุนายนหรือเดือนแปด/เดือนเก้า ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณีการสงฆ์พระธาตุ

- เดือนพฤษภาคม/มิถุนายนหรือเดือนแปด/เดือนเก้า ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณีการตานก๋วยสลาก

- เดือนพฤศจิกายนหรือเดือนยี่ ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณียี่เป็งหรือการลอยกระทง

หมู่บ้านบ้านปางไคร้ มีการก่อตั้งหมู่บ้านมากกว่า 200 ปีแล้ว โดยชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน เป็นชนพื้นเมืองทางภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นชาวล้านนา ภาษาที่ใช้สื่อสารเป็นภาษาเมืองหรือภาษาชาวล้านนา

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านปางไคร้สภาพทางกายภาพทั่วไปเป็นภูเขา บางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบ พื้นที่บางส่วนอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยและแม่สา เป็นพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทาเกษตรกรรมเนื่องจากมีสภาพอากาศที่หนาวเย็น

ลักษณะภูมิอากาศ บ้านปางไคร้มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดปี มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-มิถุนายน อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 20-32 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 18-27 องศาเซลเซียส และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 8-20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 26 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 9 องศาเซลเซียส

วัฒนธรรม และประเพณี

1. เดือนเมษายนหรือเดือนเจ็ด ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ/บุคคลที่นับถือ

2. เดือนพฤษภาคม/มิถุนายนหรือเดือนแปด/เดือนเก้า ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณีการสงฆ์พระธาตุ

3. เดือนพฤษภาคม/มิถุนายนหรือเดือนแปด/เดือนเก้า ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือ ประเพณีการตานก๋วยสลาก

4. เดือนพฤศจิกายนหรือเดือนยี่ ตามการนับเดือนของชาวล้านนา คือประเพณียี่เป็งหรือการลอยกระทง

อาชีพของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำเกษตรกรรม ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ลิ้นจี่ พริกหวาน พักแม้ว ดอกกุหลาบ ดอกเบญจมาศ สตอเบอร์รี่ หอมหัวใหญ่ กระเทียม มะเขือเทศ สลัด แก้ว ลักษณะภูมิอากาศที่หนาวเย็นนี้มีความเหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ในพื้นที่ตำบลโป่งแยง ประชาชนที่อยู่อาศัยมีหลากหลายชาติพันธุ์ ดังนั้นวัฒนธรรมและประเพณี ต่าง ๆ จึงหลากหลายมีวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญและมีลักษณะการดำรงชีพที่แตกต่างกัน แต่ละประเพณีก็มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีปีใหม่ม้งในช่วงเดือนธันวาคม/มกราคมหรือเดือนสิบสอง ตามการนับเดือนของชาวม้ง ประเพณีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ/บุคคลที่นับถือ เดือนเมษายนหรือเดือนเจ็ด ตามการนับเดือนของชาวล้านนา ประเพณีการสงฆ์พระธาตุ เดือนพฤษภาคม/มิถุนายน หรือเดือนแปด/เดือนเก้าตามการนับเดือนของชาวล้านนา ประเพณีการตานก๋วยสลาก เดือนพฤษภาคม/มิถุนายน หรือเดือนแปด/เดือนเก้า ตามการนับเดือนของชาวล้านนา ประเพณียี่เป็งหรือการลอยกระทง เดือนพฤศจิกายนหรือเดือนยี่ ตามการนับเดือนของชาวล้านนา

พันธุ์พืชที่มีความสำคัญของชุมชนและคาดว่ามีศักยภาพเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ กล้วยไม้พ้ามุ่ย

ภาพที่ 11 สำนักรการอนุรักษ์พันธุ์พืชของชุมชนโป่งแยง

ภาพที่ 12 ฝักลูกผสมของกล้วยไม้ฟ้ามุ่ย

ภาพที่ 13 กล้วยไม้ฟ้ามุ่ยลูกผสมในขวดเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จำนวน 7 ขวด

2. ได้ข้อมูลชุมชนน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

เทศบาลตำบลนาน้อย ตั้งอยู่ในอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน มีพื้นที่ประมาณ 2.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,562.50 ไร่ ครอบคลุม 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาราบ (หมู่ 1), บ้านดอนไชย (หมู่ 2), บ้านนาหลวง (หมู่ 3) และบ้านนาน้อย (หมู่ 4)

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ของเทศบาลตำบลนาน้อยเป็นที่ราบลุ่ม มีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายประมาณ 75%, ดินลูกรังประมาณ 15% และดินเหนียวประมาณ 10%

สภาพภูมิอากาศของเทศบาลตำบลนาน้อยไม่ได้ระบุไว้ในแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม จังหวัดน่านโดยทั่วไปมีสภาพภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน มีสามฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

ข้อมูลประชากร ณ เดือนพฤษภาคม 2562 เทศบาลตำบลนาน้อยมีประชากรทั้งหมด 2,530 คน แบ่งเป็นชาย 1,200 คน และหญิง 1,330 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,209 ครัวเรือน

การคมนาคมภายในเทศบาลตำบลนาน้อยมีถนนท้องถิ่นที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านอย่างสะดวก มีการบริการรถโดยสารประจำทางสายเวียงสา - นาหมื่น ซึ่งวิ่งผ่านอำเภอนาน้อยตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1026 สายนาน้อย - นาหมื่น นอกจากนี้ยังมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1083 สามารถเดินทางจากอำเภอนาน้อยไปยังอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีได้ชุมชนในอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน มีประเพณีและ

วัฒนธรรมที่หลากหลายและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประเพณีการเทศน์มหาเวสสันดรชาดก ชุมชนวัดปากกล้วย ตำบลสถาน อำเภอนาน้อย มีการจัดประเพณีการเทศน์มหาเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรในพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเพณีนี้นิยมจัดขึ้นในช่วงวันลอยกระทงของทุกปี และมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์ครบทั้ง 13 กัณฑ์ จะได้รับอานิสงส์มาก ประเพณีปีใหม่ม้งที่บ้านขุนสถาน ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย ชุมชนชาวม้งมีการจัดงานปีใหม่ม้งในช่วงปลายเดือนธันวาคมของทุกปี โดยชาวม้งจะสวมใส่ชุดประจำเผ่าอย่างสวยงาม และมีกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน การสาธิตวัฒนธรรม และการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ณ ลานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้ง บ้านขุนสถาน ประเพณีหกลี้ง นมัสการพระมหาธาตุเจ้าภูเพียงแช่แห้ง แม้ว่าประเพณีนี้จะจัดขึ้นที่วัดพระธาตุแช่แห้งในอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน แต่เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับประชาชนในจังหวัดน่าน รวมถึงอำเภอนาน้อยด้วย งานนี้จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ (เดือนมีนาคม) ของทุกปี เพื่อสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้สะท้อนถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความเชื่อของชุมชนในอำเภอนาน้อย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีและภาคภูมิใจในท้องถิ่น

พันธุ์พืชที่มีความสำคัญของชุมชนและคาดว่ามีศักยภาพเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ ฟักทองไข่เน่านาน 1 และ 2

ภาพที่ 14 ฟักทองพันธุ์ไข่เน่านาน 1

ภาพที่ 15 ฟักทองพันธุ์ไข่เน่านาน 2

3. ได้ข้อมูลชุมชนบ้านแม่ส้าน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

บ้านแม่ส้าน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง รหัสไปรษณีย์ 52220 ชุมชนนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 300 ปี โดยชาวกะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากหมู่บ้านสลกสลอย อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ มาตั้งรกรากที่บ้านห้วยเกียง ต่อมาได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านแม่ส้านในปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ของบ้านแม่ส้านเป็นพื้นที่สูง มีลมพัดและอากาศเย็นตลอดปี พื้นที่ทำกินส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงและพื้นที่ราบสูง มีห้วยไหลผ่านทั้งหมด 5 สาย คือ ห้วยทาน ห้วยแม่ส้าน ห้วยหนองน้อย ห้วยชั้น และห้วยแม่ท่า

สภาพภูมิประเทศทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสลับกับภูเขาสูง ตั้งอยู่เหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 950 เมตร เป็นป่าดิบชื้น มีชนิดพันธุ์ไม้ที่พบเป็นเนื้อไม้อ่อน

ชุมชนบ้านแม่ส้านมีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 128 ครั้วเรือน ประชากรทั้งหมด 448 คน โดยมีวัฒนธรรมและประเพณีชาวบ้านแม่ส้านเป็นชาวกะเหรี่ยงโปว์ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแต่งกาย ภาษา ดนตรี และพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการจัดการที่ดินและทรัพยากรที่เรียกว่า "พื้นที่ทางจิตวิญญาณ" ซึ่งครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางถึง 18,102 ไร่

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่หมุนเวียน ทำสวนกาแฟ และมะแขว่น ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชน โดยเฉพาะมะแขว่นที่เป็นเครื่องเทศหายากและมีราคาสูง ชุมชนใช้ปรุงอาหารในครั้วเรือนและยังสามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริม โดยรายได้จากมะแขว่นเฉลี่ยครั้วเรือนละประมาณ 50,000 บาท และบางครั้วเรือนอาจได้สูงถึง 100,000 บาทต่อปี

พันธุ์พืชที่มีความสำคัญของชุมชนและคาดว่าจะมีศักยภาพเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ มะไฟป่า

4. คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องต่อการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลด้านเพศ จังหวัด ประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อายุ การศึกษา ประสบการณ์ทำงานด้านเกษตร/ด้านพืชที่เกี่ยวข้อง รายได้ และประเภทงานเกษตรที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อกระบวนการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย คำถามจำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

โดยคณะผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม ให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแบบสอบถามแล้ว จำนวน 4 ท่าน พบว่าแบบสอบถาม ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยส่วนที่ข้อมูลทั่วไป 1 ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 91.75 ส่วนที่ 2 คำถามในการสอบถาม ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 87.5 และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 100 สามารถนำแบบสอบถามไปสำรวจข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือ

การทดลองที่ 3 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระยะเวลาที่ดำเนินการ ปีที่เริ่มต้น 2568 ปีที่สิ้นสุด 2570

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ปี 2568

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีแนวโน้มเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จังหวัด (อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนที่มีแนวโน้มมีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
- 2) สำรวจชุมชนที่มีแนวโน้มมีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จังหวัด (อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร) เก็บข้อมูลชุมชน เก็บข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์พืช และการสัมภาษณ์แบบเปิดใจรับฟังด้วยเครื่องมือแบบสอบถามปลายเปิด และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน 2 แบบ คือ แบบปริมาณเป็นค่าเฉลี่ยและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง และแบบคุณภาพในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนาเนื้อหาโดยละเอียด

KPIs

1. ได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ 3 จังหวัด (อุดรธานี ร้อยเอ็ด ยโสธร)
2. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน
3. ได้ข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุมชน และชุมชนได้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย

คุ้มครองพันธุ์พืช จำนวน 60 คน

4. ได้ข้อมูลชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์แบบปริมาณ และแบบคุณภาพและการอธิบายเชิง

พรรณนา

ผลการทดลอง

1. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธาธานี

อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 ตำบล 78 หมู่บ้าน ดังนี้ ตำบลหนองวัวซอ มี 8 หมู่บ้าน ตำบลหมากหญ้า มี 10 หมู่บ้าน ตำบลโนนหวาย มี 10 หมู่บ้าน ตำบลกุดหมากไฟ มี 11 หมู่บ้าน ตำบลหนองบัวบาน มี 9 หมู่บ้าน ตำบลหนองอ้อ มี 11 หมู่บ้าน ตำบลน้ำพัน มี 9 หมู่บ้าน และตำบลโนนหวาย มี 10 หมู่บ้าน อาชีพหลักด้านการเกษตร เช่น ทำนาข้าว เพาะปลูกพืชไร่ชนิดต่าง ๆ อาทิเช่น ข้าว มะม่วงน้ำดอกไม้สีทอง และกล้วยหอมทอง

ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีประชากรทั้งหมด 7,862 คน จาก 1,998 ครัวเรือน ชุมชนในตำบลกุดหมากไฟมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มคนรักมะม่วง กลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทอง กลุ่มจักสาน โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ กลุ่มอนุรักษ์กระบือไทย กลุ่มแปรรูปข้าว และกลุ่มรักษาสุนไพร์ ประชากรในตำบลกุดหมากไฟส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ มีวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรมหลายแห่ง นอกจากนี้ยังมีประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ เช่น ประเพณีสงกรานต์และประเพณีบุญบั้งไฟ

พื้นที่ตำบลกุดหมากไฟมีความอุดมสมบูรณ์ ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและมีเนินเขาเล็กน้อย มีแม่น้ำและลำธารไหลผ่านบางส่วนของพื้นที่ มีลำห้วยหลายสายและกุดยาวประมาณ 1,200 เมตร โดยมีต้นมะไฟขึ้นอยู่ริมฝั่งทั้งสองด้าน ลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มีฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาวที่ชัดเจน ดินในพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย มีพื้นที่ป่าชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าหมากหญ้า รวมทั้งหมด 10,924 ไร่ 35 ตารางวา เป็นป่าไม้เบญจพรรณและป่าไม้เต็งรัง มีการจัดการและอนุรักษ์ป่าอย่างเข้มแข็ง

มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีบุญข้าวก๊ (บุญกุ่มข้าว) ประเพณีบุญเพรสและประเพณีบุญบั้งไฟ

ชุมชนตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรราชธานี มีกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชในชุมชน ได้แก่ พืชสมุนไพร เช่น ปลาไหลเผือก กำแพงเจ็ดชั้น หนักริแพร่ แก้วมุกดา พญาเสือโคร่ง เป็นต้น ไม้ผล เช่น มะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง และมะไฟพันธุ์พื้นเมือง คือ พันธุ์กุดหมากไฟ 1 พันธุ์กุดหมากไฟ 4 และพันธุ์กุดหมากไฟ 6

ภาพที่ 16 สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชนกุดหมากไฟ

ภาพที่ 17 การสำรวจการอนุรักษ์พันธุ์พืชในชุมชนกุดหมากไฟ

ภาพที่ 18 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 1

ภาพที่ 19 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 4

ภาพที่ 20 มะไฟพันธุ์กุดหมากไฟ 6

2. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลนาเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 18 ตำบล 235 หมู่บ้าน ดังนี้ ตำบลกลาง มี 11 หมู่บ้าน ตำบลนางาม มี 16 หมู่บ้าน ตำบลเมืองไพร มี 14 หมู่บ้าน ตำบลนาแซง มี 14 หมู่บ้าน ตำบลนาเมือง มี 20 หมู่บ้าน ตำบลวังหลวง มี 18 หมู่บ้าน ตำบลท่าม่วง มี 11 หมู่บ้าน ตำบลขาว มี 16 หมู่บ้าน ตำบลโพธิ์ทอง มี 14 หมู่บ้าน ตำบลภูเงิน มี 18 หมู่บ้าน ตำบลเกาะแก้ว มี 14 หมู่บ้าน ตำบลนาเลิง มี 10 หมู่บ้าน ตำบลเหล่าน้อย มี 10 หมู่บ้าน ตำบลศรีวิสัย มี 11 หมู่บ้าน ตำบลหนองหลวง มี 9 หมู่บ้าน ตำบลพรสวรรค์ มี 9 หมู่บ้าน ตำบลขวัญเมือง มี 11 หมู่บ้าน และตำบลบึงเกลือ มี 9 หมู่บ้าน อาชีพหลักด้านการเกษตร เช่น ทำนาข้าว เพาะปลูกพืชไร่นานาชนิด ต่าง ๆ

ตำบลนาเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากที่ว่าการอำเภอเสลภูมิประมาณ 6 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 55 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 34,375 ไร่ ทิศเหนือติดต่อกับเทศบาลตำบลนาแซง องค์การบริหารส่วนตำบลท่าม่วง และเทศบาลตำบลหนองหลวง ทิศใต้ติดต่อกับเทศบาลตำบลเสลภูมิทิศตะวันออก ติดต่อกับเทศบาลตำบลวังหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือ และเทศบาลตำบลเมืองไพร ทิศตะวันตกติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลมะบ้า อำเภอทุ่งเขาหลวง และเทศบาลตำบลธวัชธานี อำเภอธวัชบุรี ตำบลนาเมืองแบ่งการปกครองออกเป็น 20 หมู่บ้าน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 9,693 คน

วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ ประเพณีงานบุญบั้งไฟ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีงานบุญกฐิน และประเพณีบวงสรวงดอนเจ้าปู่ เป็นต้น

ภาพที่ 21 ประเพณีบวงสรวงดอนเจ้าปู่

ภาพที่ 22 ประเพณีบวงสรวงดอนเจ้าปู่

ชุมชนตำบลนาเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชในชุมชน เช่น ข้าว พันธุ์ชาวดอกมะลิ 105 และข้าวพื้นเมือง มีการปลูกอนุรักษ์พืชสมุนไพร เช่น กระจูดไก่ดำ ข้าพื้นเมือง โธ่จันทะนางแดง วานเปาะหอม วานนางดำ และขอบชะนางแดง เป็นต้น

ภาพที่ 23 ติดต่อประสานงาน
เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนาเมือง

ภาพที่ 24 สำรวจชุมชนตำบลนาเมือง

3. ได้ข้อมูลชุมชนตำบลกำแมต อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร

อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร มีการปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองออกเป็นทั้งหมด 9 ตำบล 128 หมู่บ้าน ดังนี้ ตำบลกุตุขุม มี 21 หมู่บ้าน ตำบลโนนเปือย มี 14 หมู่บ้าน ตำบลกำแมต มี 18 หมู่บ้าน ตำบลนาโส มี 11 หมู่บ้าน ตำบลห้วยแก้ง มี 14 หมู่บ้าน ตำบลหนองหมี มี 12 หมู่บ้าน ตำบลโพนงาม มี 17 หมู่บ้าน ตำบลค่าน้ำสร้าง มี 11 หมู่บ้าน ตำบลหนองแห่น มี 10 หมู่บ้าน ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร เช่น ทำนาข้าว เพาะปลูกพืชไร่ชนิดต่าง ๆ อาทิ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย โรงงาน แดงโม ข้าวโพด ถั่วลิสง ฯลฯ การปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา มะม่วง กล้วยน้ำว้า ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้าง ประกอบธุรกิจทาง การค้าบริการและอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ตำบลกำแมต อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอกุตุขุม ห่างจากอำเภอกุตุขุมประมาณ 8 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดยโสธรประมาณ 45 กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ 73 ตารางกิโลเมตร (45,625 ไร่) สภาพทั่วไปส่วนใหญ่เป็นราบ มีหนอง บึง ลำห้วย อยู่ทั่วไป ลักษณะของดินในพื้นที่ตำบลกำแมต เป็นดินร่วนปนทรายปัจจุบันใช้ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา สภาพป่าในปัจจุบันเฉพาะที่เป็นพื้นที่ป่าสาธารณะ (ป่าดั่ว) และป่าเบญจพรรณ ทิศเหนือติดต่อกับตำบลโนนเปือย อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลโคกนาโก อำเภอป่าดั่ว จังหวัดยโสธร ทิศใต้ติดต่อกับตำบลหนองเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลนาโสก อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร ลักษณะภูมิอากาศ เป็นแบบมรสุม 3 ฤดู 1) ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม เนื่องจากเป็นฤดูที่ต่อจากฤดูหนาว 2) ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคมมีระยะเวลาประมาณ 6 เดือน 3) ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นฤดูที่มีอากาศหนาวและแห้ง

วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ ได้แก่

- บุญคูณลาน เดือนยี่ เป็นบุญที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเคารพในปัจจัยยังชีพของคนคือข้าวที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับลูกหลานในการที่จะได้เข้ามานั้นยากลำบาก และถือว่าปีที่มีข้าวเยอะแสดงว่าปีนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ดีและเป็นการทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชาวบ้าน และขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ผีปูตาผีตาแฮก แม่น้ำโพสพ ที่ประทานข้าวมาอย่างอุดมสมบูรณ์

- บุญเผวส หรือบุญมหาชาติ เดือนสี่ เป็นบุญที่ทำเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรนิมิตทำในเดือนสี่ ซึ่งก่อนจัดงานมีการประชุมจะเตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อถวายแก่พระสงฆ์และแขกผู้มาร่วมงานและปัจจัยไทยทานสำหรับใส่ก้นเทศ ทางวัดก็มีการแบ่งหน้งเป็นกัณฑ์มอบให้พระภิกษุ สามเณรวัดต่างๆ เตรียมไว้เทศน์

- บุญสงกรานต์ บุญเดือนห้า บุญมหาสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์ของภาคอีสานกำหนดขึ้นในเดือนห้ามี 3 วันตั้งแต่วันที่ 13 วันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 วันเนา 15 วันสุดท้ายเป็นวันเถลิงศกชาวอีสานที่เป็นวันขึ้นปีใหม่ พิธีในแต่ละท้องถิ่นอาจจะต่างกัน เหมือนกันก็คือการสงฆ์น้ำพระพุทธรูป

- บุญบั้งไฟ บุญเดือนหก บุญบั้งไฟ มีความสำคัญต่อชาวอีสานมากเพราะเชื่อว่าเป็นบุญประเพณีนี้จะทำให้จะก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝน ข้าวปลาอาหารพืชพรรณเจริญเติบโตงอกงามดี และนำมาซึ่งความสนุกสนาน ความหวังในชีวิต เหมือนมีที่พึ่งอยู่ใกล้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะมีความเชื่อมาจากเรื่องพญาแถน (เทวดาชาวอีสาน) ที่ดลบันดาลให้ความอุดมสมบูรณ์จึงมีการทำบุญบูชาพญาแถนและบูชาแม่เหล็กดีหลักเมืองทุกปีเพราะเชื่อว่าหากไม่ทำจะทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกิดโรคระบาดต่างๆได้

- บุญเข้าพรรษา คือ ฤดูฝน ฝนปี ซึ่งชาวอีสานออกสำเนียง บุญเข้าวัดสา ส่วนไทยปัจจุบันนิยมใช้คำว่า พรรษา ซึ่งเป็นบุญที่สำคัญแก่ทุกคนในไทย เป็นช่วงที่ต้องจำพรรษา ซึ่งเป็นบุญที่สำคัญแก่ทุกคนในไทย เป็นช่วงที่พระสงฆ์ต้องจำพรรษาเพื่อศึกษาธรรม ไม่ต้องเดินทางไปค้างคืนที่ไหนและเชื่อว่าการทำบุญช่วงนี้จะได้กุศลมากเหมือนบุญออกพรรษา เพราะเป็นช่วงที่มีเจตนาสร้างบุญสะสมบารมีมีจิตแน่วแนในคำสอน

- บุญข้าวประดับดิน เป็นบุญสิ้นเดือน นำอาหารคาวหวาน หมาก พลู บุหรี่ ใส่กระถางไว้บนพื้นใต้ต้นไม้ เพื่อเป็นการเซ่นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่มีความสำคัญต่อชาวอีสาน เพราะเชื่อว่าเป็นบุญที่ต้องส่งส่วยให้กับผีฮักและผีบรรพบุรุษ เพื่อเกิดให้ความเป็นอยู่ร่ำรวยสิ้น ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ไม่มีภัยร้ายใดๆมาเยือน

- บุญข้าวสาก เป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือเปรต โดยมีเวลาห่างจากบุญข้าวประดับดินเพียง 15 วัน ซึ่งทั้งสองบุญนี้จะมีลักษณะคล้ายๆกัน คือ การห่อข้าวส่งให้เปรตรวมทั้งบรรพบุรุษญาติพี่น้องของผู้ทำบุญและเปรตไม่มีญาติ

- บุญออกพรรษา เป็นวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นวันออกพรรษา วันปวารณา เป็นมูลที่สำคัญ เพราะเชื่อว่าพระสงฆ์ได้จำพรรษาเป็นเวลาไตรมาส (3 เดือน) ย่อมมีความบริสุทธิ์

- บุญกฐิน กฐิน คือไม้สะดึง ที่ใช้สำหรับซึ่งผ้าเวลาจะเย็บผ้าจีวรพระในการเย็บให้สะดวกขึ้น จึงเป็นที่มาของผ้ากฐิน คือ ผ้าจีวร สบหรือผ้านุ่งห่มที่จะนำไปถวายพระนั่นเอง บุญกฐินเป็นบุญที่สุดท้ายของฮีตเดือน 12 ของชาวอีสาน ถือว่าเป็นบุญที่ให้อนิสงคค์แก่ผู้ทำบุญอย่างมาก เพราะจะได้ถวายจีวรให้แก่พระภิกษุที่ครบไตรมาสเท่านั้น และเป็นมูลที่อยู่ในช่วงข้าวใหม่ปลามัน

ชุมชนตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ได้แก่ พันธุ์ข้าวเหนียวแดงพื้นเมือง พันธุ์มะลิแดง พันธุ์กำน้อย พันธุ์เขี้ยวงู พันธุ์เล่าแตก พันธุ์สันป่าตอง พันธุ์ข้าวขาวกุง และพันธุ์ข้าวเจ้าแดง เป็นต้น ในชุมชนมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่สำคัญ คือ พันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 1 และพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 2

ภาพที่ 25 สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชนกำแมด

ภาพที่ 26 สำรวจแปลงอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชุมชนกำแมด

ภาพที่ 27 พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชุมชนกำแมด

ภาพที่ 28 ข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 1

ภาพที่ 29 ข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวแดงกำแมด 2

4. คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องต่อการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับปรุงแก้ไขการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลด้านเพศ จังหวัด ประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อายุ การศึกษา ประสบการณ์ทำงานด้านเกษตร/ด้านพืชที่เกี่ยวข้อง รายได้ และประเภทงานเกษตรที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อกระบวนการขึ้นทะเบียนชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย คำถามจำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

โดยคณะผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแบบสอบถามแล้ว จำนวน 4 ท่าน พบว่าแบบสอบถาม ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยส่วนที่ข้อมูลทั่วไป 1 ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 91.75 ส่วนที่ 2 คำถามในการสอบถาม ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 87.5 และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ประเมินความเหมาะสมร้อยละ 100 สามารถนำแบบสอบถามไปสำรวจข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือ

5. คณะผู้วิจัย

1. นายปณิพัท กฤษสมักร	สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางสาวณัฐพร เสียงอ่อน	สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช	หัวหน้าการทดลอง
3. นางสาวชาลิสา แจ่มสกุล	สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช	หัวหน้าการทดลอง
4. นางศยามล แก้วบรรจง	ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนราธิวาส	ผู้ร่วมวิจัย
5. นางสาวพัชร์ทิพา เดชพละ	ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรยโสธร	ผู้ร่วมวิจัย
6. นางสาววิวรรณยา คล้อยสาย	สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช	ผู้ร่วมวิจัย